

Pr. Roman
Rytsar

**Teologia chenotică a lui
Antonie Bloom, Mitropolitul Surojului,
din perspectivă antropologică**

editions
doxologia

CUPRINS

Pr. Roman Rytsar

Rezumat	TEOLOGIA CHENOTICĂ A LUI ANTONIE BLOOM, MITROPOLITUL SUROJULUI, DIN PERSPECTIVĂ ANTROPOLOGICĂ	9
INTRODUCERE		15
Un rezumat despre teologia chenotică		19
Teologia chenotică a lui Antonie Bloom		23
Stabilirea ipotezei		28
Cercetări anterioare		30
Conferințe și seminarii internaționale despre Antonie Bloom		35
Ipoteza de cercetare	Traducere din limba engleză LUCIAN FILIP	36
Metodologie		37
Structura tezei		43
CAPITOLUL I	Carte tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului TEOFAN Mitropolitul Moldovei și Bucovinei	47
I.1. Teologia chenotică		47
I.2. Scrierile		48
a veacurilor al XVIII-lea și al XIX-lea		48
I.3. Teologia chenotică în gândirea rusă		49
a veacurilor al XIX-lea și al XX-lea		49
I.3.1. Vladimir Soloviev (1853-1900)		50
I.3.2. Mihail Tareiev (1869-1934)		53
I.3.3. Mitropolitul Antonie Hrapovitski (1863-1936)		55
I.3.4. Pr. Serghei Bulgakov (1871-1948)		58
I.3.5. Vladimir Lossky (1903-1958)		61

EDITURA DOXOLOGIA

Iași, 2016

CUPRINS

Rezumat	9
INTRODUCERE	
Motivație	15
Un rezumat istoric al teologiei chenotice	18
Teologia chenotică a lui Antonie Bloom	23
Stabilirea ipotezei	28
Cercetări anterioare	30
Conferințe și seminarii internaționale despre Antonie Bloom	33
Ipoteza de cercetare	35
Metodologie	37
Structura tezei	43
CAPITOLUL I	
I.1. Teologia chenotică	47
I.2. Scurtă istorie a teologiei chenotice a veacurilor al XIX-lea și al XX-lea	48
I.3. Teologia chenotică în gândirea rusă a veacurilor al XIX-lea și al XX-lea	57
I.3.1. Vladimir Soloviov (1853-1900)	59
I.3.2. Mihail Tareiev (1866-1934)	61
I.3.3. Mitropolitul Antonie Hrapovițki (1863-1936)	65
I.3.4. Pr. Serghei Bulgakov (1871-1944)	75
I.3.5. Vladimir Lossky (1903-1958)	91
I.3.6. Arhimandritul Sofronie (Serghei Saharov, 1896-1993)	98

CAPITOLUL AL II-LEA

II.1. Teologia chenotică a lui Antonie Bloom	109
II.1.1. Chenoza lui Dumnezeu în crearea lumii	110
II.1.2. Chenoza lui Dumnezeu în Întrupare	113
II.1.3. Chenoza lui Dumnezeu în botezul lui Hristos	122
II.1.4. Ispitirile, rugăciunea către Tatăl și minunile	125
II.1.5. Schimbarea la Față – măreția și tragedia evenimentului	129
II.1.6. Intrarea Domnului în Ierusalim – intrarea în Săptămâna Pătimirilor	132
II.1.7. Părăsirea de Dumnezeu în teologia chenotică a lui Antonie Bloom	137
II.1.8. Coborârea la iad	146
II.1.9. Învierea lui Hristos	151
II.1.10. Înălțarea	157
II.2. Persoane din Noul Testament aflate în contextul părăsirii de Dumnezeu	161
II.2.1. Viața chenotică a Maicii Domnului	161
II.2.2. Sfântul Ioan Botezătorul	181
II.2.3. Apostolii: atât părăsiți, cât și părăsind pe Domnul	186
CAPITOLUL AL III-LEA	
III.1. Antropologia lui Antonie Bloom	195
III.2. Dubla solidaritate a lui Hristos	196
III.3. Credința lui Dumnezeu în persoana umană	201
III.4. Crearea lumii și a ființei umane	205
III.4.1. Adam – un „om deplin”	211
III.4.2. Căderea în păcat	218
III.4.2.1 Lipsa de armonie dintre Adam și lume	220
III.4.2.2. Lipsa de armonie din Adam	223
III.4.2.3. Lipsa de armonie dintre Adam și Dumnezeu	229
III.5. Mântuirea prin Iisus Hristos - Dumnezeu-Omul	232
III.5.1. Un Hristos „ateu”	239

III.5.2. Răspunsul dat de Antonie Bloom ateismului din Rusia și din Apus	248
III.5.3. Întâlnirea dintre creștinism și ateism	260

CAPITOLUL AL IV-LEA

IV.1. Teologia chenotică a lui Antonie Bloom în practica bisericească	269
IV.1.1. Chenoza în întâlnirea cu Dumnezeu	270
IV.1.2. Întâlnirea personală a lui Antonie Bloom cu Hristos ca fundament pentru viitoarea sa teologie chenotică	272
IV.2. Biserica și Chenoza	280
IV.2.1. Părăsirea de Dumnezeu și Biserica	287
IV.2.2. Sfintele Taine ca o întâlnire	292
IV.2.3. Sfintele Taine și materia	294
IV.2.4. Taina Botezului și chenoza	299
IV.2.5. Taina Mirungerii	302
IV.2.6. Taina Euharistiei	307
IV.2.7. Taina Pocăinței și a Spovedaniei	316
IV.2.8. Taina Sfântului Maslu	325
IV.2.9. Chenoza în Taina Căsătoriei și în monahism	327
IV.2.10. Chenoza în viața unei soții de preot	341
IV.2.11. Chenoza în preoție	348

CAPITOLUL AL V-LEA

V.1. Teologia chenotică a lui Antonie Bloom în practica personală	361
V.2. Chenoza la întâlnirea cu Dumnezeu în rugăciune	362
V.2.1. Absența lui Dumnezeu în rugăciune	364
V.2.2. Păcatul ca obstacol în întâlnirea cu Dumnezeu	366
V.2.3. Prilej de creștere duhovnicească	370
V.2.4. O viziune falsă despre sine	373
V.3. Sfaturi practice privind experiența absenței lui Dumnezeu	377

V.4. Experiența întâlnirii lui Dumnezeu duce la credință	382
V.5. Chenoza în relația cu celălalt	392
V.5.1. Dragostea de sine ca mijloc de a iubi pe Dumnezeu și pe ceilalți	392
V.5.2. Credința în sine ca chenoză	396
V.5.3. Credința în ființa umană și chenoza în întâlnirea cu celălalt	403
V.5.4. Vocația creștinilor pentru modul de viață chenotic	410
V.5.5. Chenoza din moarte ca întâlnire finală cu Dumnezeu	420
V.6. Teologia chenotică a lui Antonie Bloom și Pr. Sofronie Saharov	428
CONCLUZII	
Antonie Bloom și teologia chenotică	437
Antonie Bloom și părăsirea de Dumnezeu	442
Contribuția lui Antonie Bloom la teologia ortodoxă	454
ANEXĂ	463
BIBLIOGRAFIE	469
INDICE GENERAL	489

I

I.1. Teologia chenotică

În acest capitol intenționez să prezint un rezumat al teologiei chenotice ruse și a celei apusene. Pentru o prezentare mai cuprinzătoare a chenotiștilor ruși, am ales pe cei mai cunoscuți teologi care s-ar putea să-l fi influențat, chiar dacă indirect, pe Antonie Bloom. După cum vom vedea, cu excepția lui Serghei Bulgakov, autorii prezentați aici tratează aspecte specifice teologiei chenotice. Bulgakov a integrat chenoza pe tot cuprinsul teologiei sale, inclusiv în: relațiile intratrinitare, crearea lumii, Întruparea, viața lui Hristos, Pătimirile, părsirea de Dumnezeu, Moartea și Învierea, Înălțarea și Biserica. Antonie Bloom a urmat și el abordarea chenotică, chiar dacă nu a elaborat un sistem teologic, așa cum a făcut Bulgakov. În predicile și discuțiile sale, el a reluat în mod constant tema părsirii de Dumnezeu, demonstrând că-l putem recunoaște drept un chenotist, însă ca unul care a oferit și o aplicare practică a teologiei chenotice. De asemenea, Antonie Bloom nu a urmat pe deplin nici abordarea Pr. Sofronie Saharov, care și-a bazat teologia chenotică exclusiv pe părsirea de Dumnezeu.

Scopul prezentării chenotiștilor apuseni ai veacului al XIX-lea este de a ilustra contextul mai larg al școlii chenotice ruse și de a arăta că tema chenozei a devenit un fir central care străbate gândirea teologilor ruși ai veacului al XX-lea prezentați în continuare. După cum vom vedea, în veacul al XIX-lea,

chenotiștii germani și britanici elaborau în cea mai mare parte o hristologie chenotică. Tema părăsirii de Dumnezeu a fost parte a moștenirii veacului al XX-lea. Așa cum am menționat în Introducere, chenoza era cunoscută în Sfânta Scriptură, în scrierile Sfinților Părinți, în textele liturgice și duhovnicești, însă dimensiunea sa teologică a fost explorată într-un mod unic în veacurile al XIX-lea și al XX-lea.

I.2. Scurtă istorie a teologiei chenotice a veacurilor al XIX-lea și al XX-lea

Teologia chenotică din veacul al XIX-lea a fost inspirată de contactul cu critica biblică modernă. În acest timp, o serie de teologi evanghelici din Germania, precum Gottfried Thomasius (1802-1875)⁵¹, J.H. August Ebrard (1818-1888)⁵², Episcopul

⁵¹ Thomasius a fost primul care a elaborat o hristologie complet chenotică. El a început cu o distincție între diferitele atribute ale lui Dumnezeu. Omnisciența, omnipotența și omniprezența au fost caracteristici pe care le-a considerat relaționale, în timp ce adevărul, sfințenia și dragostea le-a considerat imanente. Atributele relaționale exprimă modul în care Dumnezeu Se raportează la lume și nu sunt compatibile cu o fire umană reală, deoarece pot răni funcționarea psihică limitată a persoanei. Atributele imanente exprimă esența vieții divine și pot fi exprimate în și prin persoana umană. Astfel, Întruparea a fost posibilă deoarece Logosul, în chenoza Sa, a lăsat deoparte atributele relaționale. Hristos Și-a primit înapoi slava și atributele relaționale la Înălțare. Gottfried Thomasius, *Christi Person und Werk*, 3rd ed. (Andreas Deichert, Erlangen, 1886), două volume citate în Donald G. Dawe, „A Fresh Look at the Kenotic Christologies”, în *Scottish Journal of Theology* 15 (1962), pp. 343-344; Vezi și: Ronald J. Feenstra, *Trinity, Incarnation, and Atonement: Philosophical and Theological Essays*, (edit.) Ronald J. Feenstra, Cornelius Jr. Plantinga, Library of Religious Philosophy 1 (Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press, 1989), pp. 129-133.

⁵² Potrivit lui Ebrard, în chenoza Sa, Hristos a schimbat o formă eternă preexistentă cu una temporală. Logosul Își păstrează toate atributele

H. Matensen al Danemarcei (1808-1884)⁵³, Wolfgang Friedrich Gess (1819-1891)⁵⁴ și, mai târziu, în Marea Britanie, C. Hugh Ross Mackintosh (1870-1936)⁵⁵, Peter Taylor Forsyth (1842-1921)⁵⁶ și Alexander Balmain Bruce (1831-1899) au încercat să interpreteze Întruparea în lumina pasajului de la Filipeni 2, 5-11. Acest pasaj spune că Hristos, Care „Dumnezeu fiind în chip, n-a socotit o știrbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine (σε αὐτὸν ἐκένωσεν), chip de rob luând”, sau cum spune traducerea NIV* „made himself nothing” [„s-a redus la nimic”]. Verbul grecesc κενόω („a goli”, „a deșerta”) i-a inspirat pe teologi să elaboreze teoria conform căreia Fiul

numai în proporție cu existența umană. Thomas R. Thompson, „Nineteenth-Century Kenotic Christology: The Waxing, Waning, and Weighing of a Quest for a Coherent Orthodoxy”, în *Exploring Kenotic Christology: The Self-Emptying of God*, C. Stephen Evans ed. (Oxford: University Press, 2006), p. 86.

⁵³ Chenoza Fiului lui Dumnezeu în omul Iisus ca Hristos – această relație constă într-o formă umană limitată și slăbiciune. Logosul a trăit două feluri de conștiințe. Thomas Thompson, *Nineteenth-Century Kenotic Christology*, pp. 86-87.

⁵⁴ Potrivit lui Gess, Logosul S-a golit pe Sine de orice atribut divin; altminteri ele ar fi anulat realitatea personalității umane a lui Iisus. Logosul a fost transformat într-un suflet uman și a crescut treptat în misiunea și identitatea Sa dumnezeiască. În viața spirituală, Hristos a fost pe deplin dependent de Tatăl în puterea Sfântului Duh. Wolfgang Friedrich Gess, *Das Dogma von Christi Person und Werk* (C. Detloff, Basel, 1887), trei volume citate în Donald G. Dawe, „A Fresh Look at the Kenotic Christologies”, în *Scottish Journal of Theology* 15 (1962), p. 344; Thomas Thompson, *Nineteenth-Century Kenotic Christology*, p. 87.

⁵⁵ Mackintosh nu a acceptat distincția făcută de Thomasius între atributele relaționale și cele imanente. El a considerat omni-tributele ca esențiale dumnezeirii. Mackintosh a considerat dragostea a fi esența lui Dumnezeu, una invariabilă. Dragostea este ceea ce face chenoza posibilă. *Ibidem*, p. 93.

⁵⁶ Forsyth a înțeles teologia chenotică drept „un principiu moral și religios în fața dificultăților sale speculative și de neînvinș”. Peter Taylor Forsyth, *The Person and Place of Jesus Christ* (Londra: Independent Press, 1955), p. 294, în Donald G. Dawe, „A Fresh Look at the Kenotic Christologies”, în *Scottish Journal of Theology* 15 (1962), p. 346.

* NIV = New International Version of the Bible [n. tr.].

lui Dumnezeu, devenind o ființă umană, S-a golit pe Sine temporar de anumite prerogative sau atribute divine, precum slava, omnisciența, omniprezența sau omnipotența.

Principala problemă a veacului al XIX-lea a fost dacă *ἐκένωσεν* trebuia înțeles literal sau metaforic. Hristos „S-a golit pe Sine de *ceva*” în sens literal atunci când a luat chip de rob? Sau în sens metaforic „S-a redus la nimic”, luând chip de rob atunci când a devenit om⁵⁷? O altă problemă ar putea apărea dacă prin chenoză înțelegem că Fiul lui Dumnezeu, în timpul vieții Sale pământești, S-a dezbrăcat cumva temporar sau S-a limitat de anumite prerogative divine, precum omnipotența, omniprezența și omnisciența. Poate Dumnezeu să Se limiteze de anumite atribute fără a înceta să fie Dumnezeu? Care este tranziția de la un mod dumnezeiesc de a fi la unul omenesc? Cum a putut Logosul, a doua Persoană a Sfintei Treimi, să devină om? Răspunsul, potrivit rezumatului lui Donald Dawe, este următorul: „Într-un anume fel, Dumnezeu S-a limitat astfel încât prezența divinului în Iisus să nu anuleze aspectele specific umane ale personalității Sale”⁵⁸. Conceptul de chenoză spune că Dumnezeu este capabil de o anumită schimbare sau chiar de a deveni pătimitor. „Nepătimirea dumnezeiască nu constă în absența schimbării, ci mai degrabă înseamnă posibilitatea de schimbare într-un mod care nu distruge caracterul absolut al lui Dumnezeu. [...] Caracterul absolut al lui Dumnezeu este reprezentat de libertatea Sa de a accepta chiar și limitarea pentru a împlini dorința Sa de iubire prin mântuirea omului.”⁵⁹ Chenoza a fost interpretată ca golirea lui Dumnezeu de anumite aspecte ale ființei divine pentru ca prezența divinului în Iisus să nu distrugă dimensiunea umană a persoanei Sale.

⁵⁷ Gordon D. Fee, „The New Testament and Kenosis Christology”, în *Exploring Kenotic Christology: The Self-Emptying of God*, editor C. Stephen Evans (Oxford: University Press, 2006), p. 33.

⁵⁸ Donald Dawe, „A Fresh Look”, p. 343.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 347.